

אנטוונסקו, יון (1882-1946)

(Ion Antonescu). איש-צבא (מרשל) ומדינאי רומני, שליט רומניה ב-1940-1944. א' בלט בתפקידיו במטה הכללי במלחמת-העולם הראשונה. ב-1933 מונה לרמטכ"ל, וב-1937-1938 היה שר ההגנה בממשלה שבהנהגת אוקטיון גוגה ואלכסנדרו קוזה – הממשלה הראשונה שהיתה אנטישמית במוצהר. א' לא השתייך לתנועה הפשיסטית האנטישמית שבהנהגת קורנליו קודרינו, אך תיווך בינו ובין הממסד הפוליטי המסורתי.

עם מפלת צרפת בקיץ 1940 התמוטט מעמדה המדיני של רומניה, והיא נאלצה למסור שטחים נרחבים לברית-המועצות, להונגריה ולבולגריה. נוכח משבר לאומי חמור וסכנת חיסול עצמאותה המדינית של רומניה מונה א' לראש-ממשלה. לפני מינויו לתפקיד זה, היה כלוא במנזר בפקודת המלך קרול II, שעליו ועל הממסד הצבאי מתח א' ביקורת נוקבת כאחראים לכך שאין הצבא מוכן למלחמה. עם מינויו לראש-הממשלה (5 בספטמבר 1940) אילץ א' את קרול II לוותר על כסאו ובנו של קרול, מיהי, עלה למלוכה. ואולם, א' היה השליט למעשה. עם הוריה סימה, ראש 'משמר הברזל', כונן א' משטר 'לאומי-לגיטרי', שמטרתו המוצהרת היתה התקרבות לגרמניה ולאיטליה ו'טיהור' רומניה מ'יסודות זרים' ומהשפעות 'זרות'. כבר בראשית שלטונו נפגש א' עם היטלר, זכה באימונו ובהערכתו, וקרא לצבא הגרמני להיכנס לרומניה (אוקטובר 1940) מחשש שצבא ברית-המועצות ינסה להשתלט גם על חלקה של מולדויה שנותר בידי רומניה.

במהרה הסתכסך א' עם שותפיו ב'משמר הברזל' בגלל שיטותיהם האלימות והבלתי-מבוקרות לתפיסת רכוש, ובכלל זה רכוש יהודים, ולהרחקת אנשי המשטר הקודם מעמדותיהם – מעשים שגרמו תוהו ובוהו בכלכלה ואי-שקט פוליטי. בינואר 1941 מרדו ה'לגיטריים' אנשי 'משמר הברזל'. א' דיכאם, בעזרת היטלר, ושלט כרודן יחיד, מבלי להקים מפלגה משלו. הוא הצטרף לפלישת הגרמנים לברית-המועצות (יוני 1941), כדי להחזיר לרומניה את בסרביה ואת בוקובינה הצפונית, שנלקחו מרומניה ביוני 1940, וגם השתלט על שטחים נרחבים באוקראינה, בין הדניסטר לבוג (איזור 'טרנסניסטריה'), אבל לא סיפחם רשמית.

בשנות ה-30, בהיותו נספח צבאי בבריתניה, היה א' נשוי ליהודיה צרפתית, והתגרש ממנה. גם אמו החורגת היתה יהודיה. עם זאת היה א' ספוג דעות והשקפות אנטישמיות מסורתיות, מושתתות על יסודות דתיים וכלכליים, שראו ביהודי נצחן הבא להשתלט על הכלכלה, ובפרט על המסחר, ועל כן יש להרחיקו מהכפרים ומעמדות בכלכלה. ואולם, א' לא סיגל לעצמו את התפיסה האנטישמית הגזענית בנוסח הנאצי, וכל שנות המלחמה קיים מגעים גלויים עם נציגי הציבור היהודי.

מדיניותו של א' היתה שונה כלפי יהודי בסרביה ובוקובינה הצפונית – מזה, וכלפי יהודי רומניה הישנה (ה'רגט') וטרנסילוניה הדרומית – מזה. הוא הכין פקודה סודית ל'טיהור השטח' – השמדת היהודים באזורים הכפריים בבסרביה ובבוקובינה, וריכוז היהודים שבערים, בגטאות ובמחנות.

בסוף קיץ 1941 פקד א' לגרש כ- 150,000 יהודים ששרדו אחרי גל ההשמדה הראשון מבסרביה, מבוקובינה וממחוז דורוהוי לטרנסניסטריה, ושם נרצחו רבים, ורבים אחרים נספו ברעב, בקור ובמגיפות. שנתיים מנע א' את שובם של המגורשים, ורק בסוף 1943 איפשר לכמה סוגים מהם, כגון יתומים, לחזור לרומניה. באודסה, שהצבא הרומני כבשה, פקד בעקבות הפיצוץ במפקדה הרומנית בעיר (22 באוקטובר 1941) על פעולות עונשין נגד 'קומוניסטים ויהודים': 200 נפש הוצאו להורג, תגמול על כל קצין רומני או גרמני שנהרג, ו- 100 – תגמול על כל בעל דרגה אחרת. בפעולות התגמול השונות נהרגו 25,000 מיהודי אודסה.

ברומניה עצמה ציווה א' ב- 19 ביוני 1941 לגרש 40,000 יהודים מכפרים ומעיירות. הוא נישל יהודים מרכושם, החרים והלאימו, והטיל על יהודי רומניה תשלום דמי-כופר בסך ארבעה מיליארדי לי (כ- 40 מיליון דולר). עם זאת מנע א' את הסגרתם של 300,000 יהודי רומניה הישנה וטרנסילוניה הדרומית והשמדתם. אומנם, הוא הסכים לתוכנית הגרמנים ל'פתרון הסופי' של בעיית היהודים ברומניה, ובעקבות זאת אמורים היו יהודי ארצו להישלח למחנה ההשמדה בלז'ץ שבפולין, אך לאחר היסוסים חזר בו מהסכמתו. לא הוכחה מעורבותו בתיכנון הפרעות ביש ביוני 1941. זמן מה (עד אביב 1942) איפשר לתנועה הציונית לפעול, במטרה לפתור את בעיית היהודים באמצעות הגירתם מרומניה – דבר שנמנע בסופו של דבר מול לחץ הגרמנים והתנגדות הבריטים להכניס לארץ יהודים מארצות אויב.

ב- 23 באוגוסט 1944 נעצר א' בפקודת המלך מיהי. הוא הובא לברית-המועצות, הוחזר לרומניה, נשפט, נידון למיתה וב- 1 ביוני 1946 הוצא להורג.